

מחשבות על דה-אוריינטליזציה של צילום: על "חלונות למערב" של היבא י' אמין

האם פרקטיקה אמנותית של ניכוס מחדש ותיקון יכולה לעשות דה-אוריינטליזציה לדימוי אימפריאליסטי? מרגריטה פורסטי
כותבת על היבא י' אמין, ששחזרה תצלום מהמאה ה-19 של הרמון במצרים כשטיח קיר.

מאמר מאת מרגריטה פורסטי אוגוסט 21, 2021

**1 Frédéric Goupil Fesquet Harem de Méhémet-Ali a Alexandrie
Egypte 1839-40 engraving from daguerreotype_Source
gallica.bnf_.fr BnF.jpg**

[1]פרדריק גופי-פסקה, הרמונו של מחמט עלי באלכסנדריה (1839-1840)

les monuments et vues :daguerriennes Excursions, Lerebours Paymal Marie-Noël, Lerebours מתוך: plus remarquables du globe. Vol. 1 / 1840-1843. Aquatint engraving from daguerreotype. Copyright: gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France.

בתצלום שצילם פרדריק גופי-פסקה (Fesquet-Goupil) ביום השביעי בנובמבר, 1938, במהלך מסעו במצרים בחברת הצייר האוריינטליסט אוראס ורנה (Vernet), אפשר להבחין במבואה למבנה, תחת השגחתם של שני גברים. נקודת המבט שממנה צולם התצלום גבוהה מעט, וכתוצאה מכך מבטו של הצופה חולש על נושא הדימוי.

המבנה היה שייך כנראה לרשות כלשהי, מכיוון שהוא מוקף בחומות ושני שומרים מופקדים עליו, כאשר אחד מהם חמוש. רק עד לכאן הייתי יכולה להגיע לו הייתי מתבוננת בדימוי שלא בהקשר החזותי שלו. אפשר להמשיך ולשער השערות אודות זהותם של המיוצגים בתצלום, אבל אני מזכרת שיש להיזהר מפני סכנת ההוצאה מחוץ להקשר. במילים אחרות, דימויים אינם מדברים בעד עצמם.

היבא י' אמין (Amin) (נ. 1980, בקהיר), אמנית עכשווית תושבת ברלין, נתקלה בתצלום זה תוך כדי מחקר על ייצוג מערבי של ה'מזרח', ובמיוחד צפון אפריקה. הוא הופיע בכרך הראשון של *Excursions daguerriennes*¹. הפרסום החשוב הראשון שהשתמש בטכניקת הצילום של לואי דגר (Daguerre). האלבום הכיל דימויים של "הנופים והמונומנטים הראויים ביותר לציון בעולם", כפי שמעידה הכותרת. התצלומים נעשו בידי נוסעים כדוגמת לרבור (Lerebours), שצוידו במכשירי

דגרוטיפ ונשלחו לתעד את אירופה, את המזרח הקרוב, את צפון אפריקה, את האי סנט הלנה, את רוסיה ואת צפון אמריקה.² *Excursions daguerriennes* נחשב עד היום כאב-טיפוס של אלבום הצילום.

ועוד על חשיבות ההקשר: באלבום, הדימוי תחום בין שתי שורות טקסט בצד העליון והתחתון של מסגרתו. הן מספקות מידע על המקום שבו נעשה הדגרוטיפ: מצרים, אלכסנדריה, ההרמון של פאשה מחמט עלי. בעמוד הבא יש תיאור ארכני שעליו חתום יוצר הדימוי, פרדריק גופי-פסקה. הוא ו-וורנה יצאו למסע חוצה-מצרים, כאשר משימתם הייתה לאסוף דימויים של עולם מרוחק זה. היוזמה ה"דגריסטית" שלהם בישרה על סדרה של משלחות צרפתיות, שיצאו בחסות המדינה אל המזרח בשנות ה-50 של המאה ה-18, במטרה לתעד בתצלומים מונומנטים ארכאולוגיים, חורבות וכתובות קיר לצרכים מדעיים ומסחריים כאחד.³ הם צידדו בשיח אימפריאליסטי שהונע מהצורך לאגור הוכחות, לשמר, למיין, ולמשמע: כלומר, לתפוש את הישות המופשטת המכונה 'המזרח' בעיניים צרפתיות. אולי אפשר להבחין בתצלומים ראשוניים אלה בשורשי השיח שאדוארד סעיד כינה 'אוריינטליזם'.

[2] [Amin_WindowsontheWest_3-1.jpg](#)

[3] היבא י' אמין, חלונות למערב, בד ז'קרד ארוג ביד (2019)
תצלום באדיבות האמנית

השיח הוא נושא הביקורת של אמין כלפי המבט המערבי, שאותו היא מזהה בתצלום ההרמון של מחמט עלי. לעין אירופאית מהמאה ה-19, מצרים הייתה "חזיון, תמונה דוממת, דימוי חסר חיים מהעבר", [4](#) ייצוג חזותי על-זמני ותו לא. עבודתה של אמין, *חלונות אל המערב* (*Windows on the West*), מנסת בחזרה את נושאו של אחד מהתצלומים ואורגת אותו אל תוך שטיח במטרה לעשות לו דה-אוריינטליזציה. תרגום מראה ההרמון של מחמט עלי מטכנולוגיה מערבית לטכנולוגיה מצפון אפריקה גורע ממושא הייצוג את המבט הזר.

[2 Heba Y Amin Windows on the West hand woven jacquard textile 2019](#)
[4] [detail photograph courtesy of the artist.jpg](#)

[5] היבא י' אמין, חלונות למערב, בד ז'קרד ארוג ביד (2019)
תצלום באדיבות האמנית

עבור הצלמים הצרפתים, משמעות פעולת התיעוד החזותי של המונומנטים וקטלוגם הייתה להפוך את המזרח למושא לימוד, לשייך אותו לעצמם דרך השתלטות על ייצור הידע שלו.

אלבומי צילום חשופים יחסים מסוימים של ידע וכוח. התפקיד שמילא הצילום בהענקת הרשאה עצמית לאוריינטליסט לספר את סיפור המזרח יצר שיח שמשפיע עד היום על תפישתנו את האזור. דימוי המזרח ברומנים כמו *Salambô* (אוהמסע למזרח) *(Voyage en Orient, 1849-1852)* של פלובר ⁵ החברה של הדמיון את אולי הציתו (Flaubert) הבורגנית הצרפתית, אך זה היה כאין וכאפס לעומת צילום, כלי חזותי בעל שאיפה צנועה ללכוד את המציאות עצמה, או להפיק מסמכים בלתי ניתנים לערעור. וכך, כאשר האוריינטליסט צילם את המזרח הוא הגדיר את הידע שאירופה רכשה לגביו - דימוי סטטי שיש לקטלג בין דפי האלבום. אלבומי צילום הכילו את המזרח. סעיד כתב:

"הידע של המזרח שהופק מתוך חוזק - במידה מסוימת יצר את המזרח, את המזרחי, ואת עולמו. [...] המזרחי מתואר שדבר שיש לשפוט (כמו בבית משפט), דבר שיש ללומדו ולתארו (כמו בחומרי לימוד), משהו שיש למשטר (כמו בבית ספר או בכלא), משהו שצריך לאייר (כמו במדריך זואולוגי). הנקודה היא שבכל אחד מהמקרים הללו המזרחי מוכל ומיוצג על ידי מסגרת שולטת." ⁶

[3 Heba Y Amin, Windows on the West, handwoven jaquard textile 2019](#)
[6] [Photograph courtesy of the artist.jpg](#)

[7] היבא י' אמין, חלונות למערב, בד ז'קרד ארוג ביד (2019)
תצלום באדיבות האמנית

בתוך המרקם הטקסטואלי של האלבומים, בשולי תצלומים כמו זה של הרמון מחמט עלי, אנו מוצאים את שיחי הכוחות הספציפיים. בנוסף לאימפריאליזם, המבט הגברי שמאחורי יצירת תצלום זה חושף גם שיח סקסיסטי. למעשה, הדגרוטיפ של גופי-פסקה היה סנסציה גדולה בין בני ובנות ארצו, עקב הרמיזה לנושא האירוטי של ההרמון – או, יותר נכון, התפישה האידיאלית שלהם את מושג ההרמון.⁷ בגלל הנושא והדרך בה התקבל, התצלום העניק למצרים תפקיד כפול: כמזרחי וכאישה.

ההרמון של מחמט עלי הוא, [לפי אמין](#) [8], התצלום הראשון מיבשת אפריקה שנודע במערב. מה שעומד על הפרק בייצוג זה הוא לא רק מראה ההרמון, אלא גם הדימוי של אותה ישות המתקראת 'המזרח', שנוצרה על ידי מתנחלים שהפכו גם את 'האישה מהמזרח' וגם את צפון אפריקה למכונות שאפשר לנצל.

אמין מנסה לשחרר את מושא ההתייחסות בתצלום באמצעות האסטרטגיה האמנותית של שחזור, שהיא אופיינית לעבודתה באופן כללי. היא עיבדה את הדימוי של הרמון של מחמט עלי וארגה את עניינו המרכזי אל תוך שטיח קיר שאותו כינתה *חלונות למערב*.⁸ משמעות השימוש בטכנולוגיה מצרית מקומית היא השבת הזכות לדבר על עצמך, לשלול את היותך נושא לנרטיב של מישהו אחר. נושא הייצוג בשטיח לא השתנה, אבל פעולת האריגה מחדש (בידי אמנית-אישה) מסמלת מבצע של סילוק המבט הגברי, הקולוניאליסטי, מן ההרמון, מאלכסנדריה, ממצרים, ובהשלכה גם מצפון אפריקה ומהמזרח הקרוב. התיקון, התהליך בו נושא מועבר מהמדיום המקורי שלו אל מדיום חדש,⁹ הוא ניסיון לבטל מבני כוח שהם כה עתיקים עד שכבר קפאו לכדי חומר, אל תוך המרקם של הדימוי הצילומי.

[9] [Vincent Mercier - musÇe du quai Branly.jpg](#)

[10] היבא י' אמין, חלונות למערב, בד ז'קרד ארוג ביד (2019). מראה כולל
תצלום באדיבות האמנית

התוצאה היא דימוי של מצרים בעל טקסטורה אחרת, באופן מילולי. הכותרת חלונות למערב מתייחסת, לגבי אמין, להתעניינות של האירופאים בערים כמו אלכסנדריה בגלל האפשרות לחיות את עברן היווני כביכול, ובכך לקשר אותן מבחינה תרבותית למקורות מערביים. בהשאלת הביטוי הזה האמנית מרמזת על ההיפוך המשתמע מפעולת התיקון שלה: למרות שהעין עדיין נחה על מצרים, פעולת שכפול הדימוי שלה גורעת עכשיו את המבט המערבי ומפנה זרקור אל ההיסטוריה של הקולוניאליזם המובנית בתוך התצלום. ואכן, מה שמצוי בתוך שדה הראייה של חלונות למערב, בהתגלמותה כעדשה או כשמש חלון, הוא אירופה, 'אנחנו', ולא המזרח, 'הם'.

ניכוס-מחדש, כמחווה ביקורתית, מציג באופן חזותי את ניכוס המזרח על ידי האירופאים, אבל מה הוא מציג לעתיד של הדבר הזה, 'המזרח'? לאחר כל התהליך של חשיפת מהלכי הכוח. יש צורך לאמנים ילידים למלא את החללים שהתרוקנו מהיסטוריה שנתפשה ממזמן כמובנת מאליה. במילים אחרות: מה יבוא אחרי דה-אוריינטליזציה?

- Noël-Marie Paymal Lerebours , Excursions daguerriennes: vues et monuments les plus 1. remarquables du globe, Vol. 1, 1840-1843. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84583748/f1.item> [11]
- Michèle Hannoosh, "Horace Vernet's 'Orient': Photography and the Eastern Mediterranean 2. CLVIII April 2016, 264-271. *The Burlington Magazine* in 1839, part I: a daguerrean excursion,"
- Keri A. Berg "The Imperialist Lens: Du Camp, Salzmann and Early French photography," 3. , 2008, Vol. 6 No 1, 1-17. *Early Popular Visual Culture*
- , 14 September 1851. *La Lumière* Francis Wey, "Album d'Egypte de M. Maxime Du Camp," 4. Cited in Berg, 2008, 1.

- 5. ראויה לציון הגדרתו של פלובר של האישה המזרחית כ"מכונה", שמצלצלת בתיאורו המפורסם של פילגשו קוצ'וק-האנם (Hânem-Kuchuk) במכתב לזו הצרפתייה, לואיז קולט (Colet), שבו האישה המצרית הופך למוקד של אוריינטליזם ושל חפצון נשים. ראו: Lowe Lisa, "Woman as Orient", *as Orientalism*, (New Critical Terrains: French and British Orientalism Sentimentalism: Flaubert," in L. Lowe York: Cornell University Press, 1991), 75-101.
- 6. תרגום חופשי של מתרגמת חיבור זה W. Edward Said, *Orientalism*, (London: Penguin Books, 2003), 41.
- 7. היבא י' אמין כותבת כאן: <https://www.hebaamin.com/works/windows-on-the-west> [12].
- 8. עבודת השטיח *חלונות למערב* נעשתה בעזרת Lab Prototyping Textile, בברלין.
- 9. Vol. 4 No. 3 *Configurations* See Jay David Bolter and Richard Grusin, "Remediation," in (Johns Hopkins University Press, Fall 1996).

Source URL:
<http://tohumagazine.com/he/article/%D7%9E%D7%97%D7%A9%D7%91%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%9C-%D7%93%D7%94-%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%99%D7%A0%D7%98%D7%9C%D7%99%D7%96%D7%A6%D7%99%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%A2%D7%9C-%D7%97%D7%9C%D7%95%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%9E%D7%A2%D7%A8%D7%91-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%99%D7%91%D7%90-%D7%99-%D7%90%D7%9E%D7%99%D7%9F>

Links

- [1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/1%20Fr%C3%A9d%C3%A9ric%20Goupil%20Fesquet%20Harem%20de%20M%C3%A9t-Ali%20a%20Alexandrie%20Egypte%201839-40%20engraving%20from%20daguerreotype_Source%20gallica.bnf.fr%20BnF.jpg
- [2] <http://tohumagazine.com/he/file/aminwindowsonthewest3-1.jpg>
- [3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Amin_WindowsontheWest_3-1.jpg
- [4] <http://tohumagazine.com/he/file/2-heba-y-amin-windows-west-hand-woven-jaquard-textile-2019-detail-photograph-courtesy-artist.jpg>
- [5] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/2%20Heba%20Y%20Amin%20Windows%20on%20the%20West%20hand%20woven%20jaquard%20textile%202019%20detail%20photograph%20courtesy%20of%20the%20artist.jpg>
- [6] <http://tohumagazine.com/he/file/3-heba-y-amin-windows-west-handwoven-jaquard-textile-2019-photograph-courtesy-artist.jpg>
- [7] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/3%20Heba%20Y%20Amin%20C%20Windows%20on%20the%20West%20C%20handwoven%20jaquard%20textile%202019%20Photograph%20courtesy%20of%20the%20artist.jpg>
- [8] <https://www.hebaamin.com/works/windows-on-the-west/>
- [9] <http://tohumagazine.com/he/file/vincent-mercier-mus%C3%A7e-du-quai-branly.jpg-0>
- [10] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Vincent%20Mercier%20-%20mus%C3%87e%20du%20quai%20Branly_0.jpg
- [11] <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84583748/f1.item>
- [12] <https://www.hebaamin.com/works/windows-on-the-west>